

הלכות ראש השנה תקפ"תקפ"ג קצה

יז ונהגין שכל אחד ואחד אומר לחבירו לשנה טובה תכתב^ט ואין לומר דבר זה כיום שני של ראש השנה^י אחר הצות היום^י לפי שכבר נגמרה הכתיבה של ראש השנה:

תקפ"ג דברים שנוהגים לאכול בראש השנה וכו' [ח'] סעיפים:

א יהא אדם הרגיל לאכול בראש השנה כרתי סילקא^א דהיינו תרדין^ב תמרי קרא רוביא דהיינו תלתן^ג. והוא הרין מה שנקרא בלשונות אחרים לשון רבוי יאכלו כל אנשי מדינה ומדינה בלשונם^ד וכשאוכל רוביא וכיוצא בו יאמר^ה יהי רצון מלפנך^ו שירבו זכויותינו וכשיאכל כרתי יאמר יהי רצון מלפנך שיכרתו שונאיו וכשיאכל סילקא יאמר יהי רצון מלפנך שיסתלקו אויביו וכשיאכל תמרי יאמר יהי רצון מלפנך שיתמו^ז שונאיו^ח וכשיאכל קרא יאמר יהי רצון מלפנך שיקרע גור דינו^ט ויקראו לפנך זכויותינו^י.
ויש נוהגים^{יא} לאכול תפוח מתוק מטובל בדבש ואומרים תתחדש עלינו שנה מתוקה ויבדך על התפוח ולא על הדבש לפי שהדבש הוא מפל לתפוח^{יב}:

ב ויש אוכלים דגים לפרות ולדבות כדגים ואין מבשלים בחומץ^{יג}:

ג כל המינים שצריך לברך כשאוכלם בתוך הסעודה כגון תפוחים ותמרים יאמר הבקשה אחר התחלת האכילה מפני שאסור להפסיק בין הברכה לאכילה^{יד}:

ד ויש נוהגים למבל פרוסת המוציא בדבש^{טו} ויש אוכלין המונים ואומרים נרבה זכויות כרמון^{טז} ונהגין לאכול בשר שמן ולשתות דבש וכל מיני מתוקה כדי שתהא השנה הזאת מתוקה ושמיה^{יז} וכן כתוב בעזרא אכלו משמנים ושתו ממתקים^{יח}:

ה יש לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק^{יט} ואם אין ראש איל יאכל ראש כבש^כ ואם אין ראש כבש יאכל ראש אחר^{כא} לומר נחיה לראש ולא לזנב^{כב}:

טו מ"א סק"ג. ובסדר: ב"ה בלילה הראשונה נהגין לאכול תפוח מתוק בדבש בתחלת הסעודה וצריך לברך בתחלת ברוך אתה כל בורא פרי העץ, ואח"כ יאמר יהי רצון מלפנך שתחדש עלינו שנת טובה ונתוקה. וכ"ה מנהג הב"ד לומר יהי רצון על התפוח אחר הברכה קודם אכילה (ספר המנהגים – הב"ד ע' 56), וכמוכא במ"א שם ממעטיו צדק. וראה אנ"ק ח"ג ע' קמ"קמ"ד (הטעם דלא היה הפסק). שלחן המלך ח"ב ע' קדקצא. ס' המנהגים שם (שאכילת התפוח בליל ראשון – בתחלת הסעודה, והפרי חדש בליל שני – קודם גיטול ידים למעודה). אנ"ק ח"ג ע' רפ"ד (טעם החילוק). גיטול תורה. (ג.) ב ע' לו.
טז מ"א סק"א. וכ"ה מנהג הב"ד. ונהגין כן עוד לאחר השענה רבה. ראה אוצר מנהגי הב"ד ר"ח ע' עתידה.
יז אבהרדרם שם. דמ"א ס"א. ומנהג הב"ד לאכול רימון אבל לא אומרים יהי רצון כי אם על התפוח (ספר המנהגים – הב"ד ע' 56).
יח נחמיה ה', י מרדכי ויטא רמו תשגב בשם תשובת הגאונים. רמ"א ס"א. וראה לקמן ס' תקצ"א ס"א.
יט מור בשם מר"ם מרוטנבורג, בתש"ב"ן ס' קה. וראה ש"ע ס"ב.
כ מרדכי שם בשם הגאונים. מור ושור"ע ס"ב.
כא מ"א סק"ג.
כב מרדכי שם הגאונים שם. מור וש"ע שם. וראה ס' המנהגים – הב"ד ע' 56: אוכלים רימון וראש איל, אבל אין אומרים יהי רצון כי אם על התפוח.

ע טור סוף ס' ה' (כתבת בשנת טובה). רמ"א ס"ט (לשנה טובה תכתב). ובסדר: נהגין בליל הראשון של ר"ה לומר לחבירו לשנה טובה תכתב ותרחתם (ראה מ"א ס' ט, כ שם מעטיו צדק). וראה בספר המנהגים – הב"ד ע' 56 (בלשון יחיד דוקא). והנוהגות תנש"א ח"א ע' 66 תערה 76.
עו ט"ז סוף ס' ה'.
עז מ"א סק"ה.

סימן תקפ"ג

- א** נמדה כדחות ו. רמ"א. תריות יב, א. מור וש"ע ס"א.
ב רש"י שבת ע"ג, כ ד"ה דקניב.
ג רש"י שם ויש. מור וש"ע שם.
ד מ"א ריש ס' ה'.
ה ר"ן סוף ר"ה (ב, יב). ד"ה גרסינן בשם רב האי גאון. ש"ע שם.
ו כל בו ר"ה (כמ, א). אבהרדרם מדר לפתל ר"ה (ע' רמ) ד"ה גרסינן. ש"ע שם.
ז אבהרדרם וכל בו שם. לבוש ס"א.
ח ר"ן שם. מור ושור"ע שם.
ט מור וש"ע שם.
י ר"ן וכל בו אבהרדרם שם. ש"ע שם.
יא כל בו שם. ש"ע שם. וראה פנתי יקבב נא ע' קצנ.
יב טור. מ"א ס"א. וכ"ה בסדרה.
יג מ"א סק"ג.
יד אבהרדרם שם. מ"א ריש ס' ה'.

- ז יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים ולחיים (פירוש אגוזים קטנים¹²) מפני שהם מרבים ביחה ונועה¹³ ומבטלים התפלה¹⁴;
- ז ונוהגים לילך אל הנהר¹⁵ שיש בו דגים חיים¹⁶ לסימן שלא תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים¹⁷ ואומרים שם פסוק ישוב ירחמנו וגו' ותשליך וגו'¹⁸ וזבוב שיהיה מחוץ לעיר ויש לילך ביום ראשון של ראש השנה? אחר מנחה קודם שקיעת החמה ולומר פסוק מי אל כבוד וגו'¹⁹;
- ח ונוהגין שלא ליטון ביום ראש השנה כדי שלא יישן מזול²⁰ והיושב ובטל הרי זה כישן²¹ ויש נוהגים ליטון אחר הצות היום²²;

תקפד סדר קריאת התורה בראש השנה ובו מ' סעיפים:

- א אין אומרים הלל בראש השנה ויום הכיפורים^א לפי שהקב"ה וישב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו ואך יאמרו שירה^ב ואותם האומרים תהלים בכל יום ואינן להם בראש השנה ויום הכיפורים אמירת הלל מותרים לומר כדרכן כיון שאין אומרים אותן דרך שירה רק דרך תחינה ובקשה^ג;
- ב ונוהגים לומר אבינו מלכנו על הסדר^ד ויש שמדלגין בראש השנה אבינו מלכנו חטאנו לפניך לפי שאין אומרים וידוי בראש השנה^ה שלא ליתן פתחון פה למקראנו אבל לומר פסוקים שיש בהן הוכרת חטא אין קפידא כיון שאינו דרך וידוי ואפילו וידוי ממש אין למועז בשעת התקיעות שהשמן הוא מעוררב ונכון הרבה להתנודות בלחש בין התקיעות^ו בשעה שהציבור אומרים יהי רצון מלפניך וכו'^ז;
- ג צריך לומר סלה ומחל^ח מחה והעבר חטאתינו ופשעינו^י כי מחילה גדולה מסלחה^י ופשע גדול מחמאת^י וצריך לבקש תחלה על המועט ואח"כ מוסף והולך^י;

סימן תקפד

- א נדבכין י, ב, ר"ה לב, ב, מור וש"ע מ"א.
 ב ערכין שם. ר"ה שם. מור. מ"ז סק"א.
 ג ח"א סק"א.
 ד כלבו ס' סד (כה, ד). ח"א ס"א.
 ה כ"י ר"ה נותנין. ח"א סק"ב. ובסדר: אין לומר ב"ה אבינו מלכנו שיש בו הוכרת חטא או עון כגון אבינו מלכנו חטאנו לפניך או סלה ונחל וכו' וכיצא בה.
 ו תולעת יעקב ר"ה ר"ה שנינו בפרק בריא. והוא בשל"ה מנסת ר"ה ענוד הדין (ריד, א) ר"ה לחיות.
 ז מנסת הגדולה ס' רחל הגב"י. מ"א שם.
 ח פרי עין חיים שער השופר פ"ה ר"ה נהנין הוידוי והוא בשל"ה שם (ריד, ב) ר"ה אח"כ. מ"א שם. וכו"ה בסדרו.
 ט בסדרו אמירת יהי רצון הוא לאחר התקיעות. וראה מ"מ וציונים.
 י בנוסח אבינו מלכנו.
 יא ח"א סק"ג. ובסדרו כתב רבנו שלא לאמרו ב"ה, ושם: ונחל.
 יב מ"א סוף סק"ג. ובסדרו כתב רבנו שלא לאמרו, ושם: מחה והעבר פשענו.
 יג מ"א שם.
 יד ראה יומא י, ב; פשעים אלו מותרים... המצאתם אלו השגגות.
 טו מ"א ס' רתו סק"ג. ובלעיל ס' תקפב ס' ש"ע.

- נג מ"א סק"ד.
 נד מנהיג' חל' שופר (ע' רפו). ח"א ס"ב. וראה לקמן ס' תקפב ס"ח.
 כה דרכי משה ס"א א, כשם מנהיג' חל' רמ"א שם.
 נו מנהגים (מירנא) ר"ה (ע' ק). מנהיג' חל' ר"ה (ע' רעו). רמ"א שם. ובסדרו: אל באר הגוים או מעין (פרי עין חיים שער השופר פ"ה ר"ה נהנין).
 כז מנהגים שם. דרכי משה ס"א ב. ח"א סק"ה.
 כח דרכי משה שם. ובסדרו: רומנים על עיני פקדא.
 כט מוכה ז, יג. מנהגים שם (תשובת תרומנו). דרכי משה שם כשם מנהיג' חל' רמ"א שם.
 ל ואם חל בשבת תולכים ביום ב' (רשימת חובות ד ע' 9. אצור מנהגי הב"ד ע' קטו).
 לא מוכה שם יח. ח"א שם בשם כתבים (פרי עין חיים שם). וכו"ה בסדרו, וראה ענין שם. ומנהג הב"ד לנער שוליו המלית קמן אחר סדר השליך (ראה פרי עין חיים שם. סידור הארז"ל וסידור השל"ה. תהנת ארמ"ר הרשב"ב בתורת אוי. ספר המנהגים – הב"ד ע' 57).
 לב דרכי משה ס"א ב, במש הירושלמי. ח"א ס"ב.
 לג ח"א סק"ג.
 לד מ"א שם כשם שער הארזי (פרי עין חיים שער השופר פ"ה ר"ה בענין השגגה).